O KSZTAŁT PRZYSZŁEJ POLSKI

Upadek Rzeczypospolitej w końcu XVIII w. był dla ukształtowanego już polskiego narodu politycznego ciosem. Polskie elity przyjęły katastrofę jako niezasłużoną krzywdę i wyrażały konieczność restytucji Polski w historycznych granicach, tzn. tych sprzed 1772 r.

Jednak z czasem pojawiały się oryginalne projekty, wskazujące na konieczność zmiany – najczęściej na korzyść – przebiegu polskich granic, natomiast u schyłku wieku XIX i w początkach następnego stulecia wizje odrodzonej Ojczyzny były już mniej optymistyczne, by wreszcie znaleźć, z punktu widzenia Polaków, optymalne rozwiązanie w koncepcji Romana Dmowskiego.

Jednym z pierwszych publicystów polskich wskazujących na konieczność rewizji granic był Oskar Żebrowski (1809-1883), uczestnik powstania listopadowego i emigracji. Opublikował on w 1847 r. książkę *Ogólny zarys przyczyn wzrostu i upadku dawnego państwa polskiego*, w której zamieścił mapę: *Polska w naturalnych granicach*. Podstawą nowych granic dla Żebrowskiego były rzeki, natomiast nowy kształt Polski w ogóle nie liczył się z uwarunkowaniami politycznymi. Mimo pewnej naiwności ów polityczny manifest był ważny dla środowisk niepodległościowych.

Jeszcze bardziej maksymalistyczna w polskich marzeniach była mapa przygotowana w początkach XX w. przez działacza narodowego Stanisława Tomaszewskiego (1861-1935), jednak w tym samym czasie powstawały projekty wyrażające bardziej pesymistyczne wizje przyszłej, odrodzonej Rzeczypospolitej. Ich twórcami byli m.in.: krajoznawca i geograf Aleksander Janowski (1866-1944) oraz Czesław Jankowski (1857-1929), prozaik i publicysta. Zaprezentowana przez nich wizja Polski to Polska niewielka, zamknięta w granicach etnograficznych, z wyraźnym wskazaniem konieczności odzyskania ziem zamieszkałych przez Polaków w granicach Prus.

Wspomniane powyżej wizje odrodzonej Rzeczypospolitej są jedynie kilkoma przykładami w bujnie krzewiącej się publicystyce II połowy XIX w. oraz początków wieku XX. Ukazują jednak one metamorfozę polskiej myśli politycznej, zmuszonej do uwzględnienia aspiracji narodów zamieszkujących dawne Kresy wschodnie Rzeczypospolitej oraz dążenia narodowościowe wśród polskojęzycznych mieszkańców Śląska, Pomorza bądź Prus Wschodnich.

Najpełniej zmiany te znalazły odzwierciedlenie w myśli Romana Dmowskiego i związanych z nim działaczy narodowych.